

EU:n ja Länsi-Balkanin maiden huippukokous 13.12.2023

Kokous

EU:n ja Länsi-Balkanin maiden huippukokous 13.12.2023

Eduskuntatunnus

Esillä olevat kysymykset

Lokakuun 2021 Brdon EU–Länsi-Balkan-huippukokouksen julkilausumassa sovittiin EU:n ja Länsi-Balkanin maiden säännöllisen poliittisen vuoropuhelun tiivistämisestä. Aikaisemmin huippukokouksia on järjestetty Sofiassa 2018, Zagrebissa 2020, Brdossa 2021 ja Tiranassa 2022.

Huippukokouksen tavoitteena on 1. vahvistaa Länsi-Balkanin maiden EU-perspektiivi, korostaen maiden tarvetta sitoutua EU:n arvoihin sekä jäsenyyden vaatimiin uudistuksiin, 2. Tutkia ja syventää asteittaisen lähentymisen mahdollisuuksia sekä 3. edistää Länsi-Balkanin maiden keskinäisiä suhteita.

Kokouksessa annetaan EU:n julkilausuma, johon kumppanit kutsutaan liittymään.

Huippukokous ei käsittele suoranaisesti EU:n laajentumispolitiikkaa, vaan keskittyy EU:n ja alueen maiden keskinäisen yhteistyön kehittämiseen. Ajankohtaisia alueen maita koskevia kysymyksiä ovat muun muassa Serbian ja Kosovon välinen dialogi sekä kysymys Bosnia-Hertsegovinan EU-jäsenyysneuvotteluiden avaamisesta. Myös Kosovo on jättänyt EU-jäsenyyshakemuksen joulukuussa 2022. EU:n laajentumispolitiikkaa käsitellään joulukuun yleisten asioiden neuvostossa ja Eurooppa-neuvostossa. Suomen kannat EU:n laajentumispolitiikkaan on linjattu 24.11. annetussa valtioneuvoston e-selvityksessä E 50/2023 vp.

Suomen tavoite

Venäjän Ukrainassa käymän hyökkäyssodan aiheuttama Euroopan ulko- ja turvallisuuspoliittisen tilanteen muutos korostaa entisestään EU:n ja Länsi-Balkanin maiden kumppanuuden merkitystä. Suomi pitää huippukokousta hyödyllisenä tilaisuutena vahvistaa EU:n ja Länsi-Balkanin maiden keskinäisiä suhteita ja yhteistä tahtotilaa sekä linjata yhteistyön tiivistämisestä eri aloilla.

Suomi pitää ensisijaisen tärkeänä, että laajentuminen vahvistaa Euroopan unionia ja vaikuttaa Eurooppaa. Jäsenyyskriteerien edellyttämät uudistukset modernisoivat yhteiskuntia ja hyödyttävät Länsi-Balkanin maiden kansalaisia jo ennen jäsenyyden toteutumista. Erityisen keskeisiä ovat kattavat ja johdonmukaiset oikeusvaltiosektorin uudistukset. On tärkeää, että ehdokasmaat viestivät kansalaisilleen jäsenyyden tuomista eduista ja mahdollisuuksista.

Länsi-Balkanin ja EU-maiden välinen taloudellinen lähentyminen on EU:n keskitasoon nähden matalaa. Tästä syystä on perusteltua tukea Länsi-Balkanin maiden nopeampaa taloudellista lähentymistä sekä niiden keskinäistä taloudellista integraatiota jo ennen jäsenyyden toteutumista. Suomi yhtyy komission näkemykseen, jonka mukaan Länsi-Balkanin maiden eteneminen kohti täyttä EU-jäsenyyttä palvelee unionin omia poliittisia, turvallisuus- ja taloudellisia intressejä.

Suomi pitää komission laajentumispaketin yhteydessä julkaisemaa uutta Länsi-Balkanin kasvusuunnitelmaa tervetulleena. Suomi korostaa komission tavoin, että kasvusuunnitelmaan liittyvän rahoituksen tulee olla ehdollista edistymiseen keskeisissä EU-jäsenyyskriteerien, erityisesti oikeusvaltiosektorin, demokratian ja perusoikeuksien mukaisissa uudistuksissa. Asteittainen lähentyminen kohti EU:n sisämarkkinoita tulee sitoa yhtenäisen alueellisen markkinan ja hyvien naapuruussuhteiden edistämiseen.

Osana asteittaista integraatiota Suomi on valmis tarkastelemaan avoimesti tiiviimpää ulkopoliittista yhteistyötä sellaisten hakijamaiden kanssa, jotka osoittavat erityistä sitoutumista yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan linjauksiin.

Suomi jakaa komission arvion, että hakijamaiden ulko- ja turvallisuuspolitiikan yhteneväisyys EU:n yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan linjausten kanssa on entistäkin tärkeämpää nykyisessä geopoliittisessa tilanteessa Euroopan turvallisuusjärjestyksen vahvistamiseksi. Hakijamaiden odotetaan yhdenmukaistavan ulko- ja turvallisuuspoliittiset linjauksensa kiireellisesti EU:n kanssa, mukaan lukien EU:n Venäjän vastaiset pakotteet ja muut EU:n linjaukset Venäjän hyökkäyssotaa koskien.

Suomi katsoo, että EU:n yhteistyötä Länsi-Balkanin maiden kanssa on lisättävä erityisesti hybridiuhkiin vastaamisessa, kyberturvallisuudessa, kriittisen infrastruktuurin suojaamisessa sekä informaatiovaikuttamiseen puuttumisessa. Suomi pitää taloudellisen yhteistyön tiivistämistä Länsi-Balkanin maiden kanssa tärkeänä. Vihreän ja digitalisen siirtymän tarjoamat mahdollisuudet on hyödynnettävä täysimääräisesti. EU:n energia-alan tuki Länsi-Balkanin maille sekä energia- ja ruokaturvallisuuden vahvistaminen on tärkeää.

Neuvottelutilanne

Kokouksessa on tarkoitus aiempien huippukokousten tapaan hyväksyä EU:n julkilausuma, johon Länsi-Balkanin maita pyydetään yhtymään.

Tausta

Kokouksen tavoitteena on nostaa esiin Länsi-Balkanin alueen strateginen merkitys. Samalla korostetaan yhteisten arvojen merkitystä. Huomio kiinnittyy myös EU:n yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan lausumien sekä pakotteiden toimeenpanoon Länsi-Balkanin maissa koskien etenkin Venäjän hyökkäyssotaa liittyviä EU-linjauksia. Samalla korostetaan jäsenyyskriteereihin liittyvien reformien merkitystä. Kokouksessa nousee esiin myös alueellisen talousyhteistyön merkitys, jota tukemaan komissio on esittänyt Länsi-Balkanille erillistä kasvusuunnitelmaa. Tavoitteena taloudellisen yhteistyön parantamisessa on tuoda Länsi-Balkanin alue lähemmäksi EU:n sisämarkkina-alueetta. Kokouk-

sessä reflektoidaan myös Länsi-Balkanin alueelle suunnattua talous- ja investointisuunnitelmaa (EIP), sekä keskustellaan vihreän ja digitaalisen siirtymän agendasta.’ Komissio julkaisi 8.11.2023 vuotuisen laajentumispakettinsa, joka sisältää yleisosion sekä maakohtaiset raportit Albaniasta, Bosnia-Hertsegovinasta, Georgiasta, Kosovosta, Moldovasta, Montenegrosta, Pohjois-Makedoniasta, Serbiasta, Turkista ja Ukrainasta. Komissio esitti laajentumispaketin yhteydessä 8.11.2023 uuden Länsi-Balkania koskevan kasvusuunnitelman (New growth plan for the Western Balkans), jonka on tarkoitus muodostaa osa laajentumispolitiikkaan kuuluvaa asteittaisen lähentymisen työkalupakia. Länsi-Balkanin uudistus- ja kasvuvälinettä koskeva asetusehdotus (Proposal for a Regulation establishing the Reform and Growth Facility for the Western Balkans) julkaistiin osana kasvusuunnitelmaa ja sitä käsitellään EU:n monivuotisen rahoituskehityksen (MFF) välitarkastelun yhteydessä.

Lokakuussa 2023 epävirallisessa päämiestason kokouksessa Granadassa EU:n johtajat vahvistivat laajentumisen geostrategisen merkityksen sekä korostivat hakijamaiden tarvetta edistyä keskeisissä uudistuksissa, etenkin oikeusvaltiosektorilla.

Länsi-Balkanin osalta konkreettisina askelina tämän vuoden laajentumispaketissa komissio suosittaa jäsenyysneuvotteluiden avaamista Bosnia-Hertsegovinan kanssa, kun se saavuttaa tarpeellisen tason keskeisissä uudistuksissa. Komissio antaa neuvostolle tilannearvion Bosnia-Hertsegovinan edistymisestä maaliskuussa 2024.

Venäjän hyökkäyssota Ukrainassa korostaa tarvetta yhtenäisyydelle ja keskinäiselle solidaarisuudelle EU:n ja sen lähimpien kumppanien kanssa. Hakijamaiden ja EU:n yhtenäisyys etenkin ulko- ja turvallisuuspolitiikassa on yhä tärkeämpää. Albania, Montenegro ja Pohjois-Makedonia ovat edelleen täysin linjassa EU:n kanssa. Ukrainan yhdenmukaisuus yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan linjausten kanssa, kuten myös Moldovan ja Bosnia-Hertsegovinan. Bosnia-Hertsegovinan kohdalla EU:n sanktioiden toimeenpano on edelleen haaste. Kosovo toimeenpanee yksipuolisesti kaikkia EU:n linjauksia. Serbian yhdenmukaisuus EU:n yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan linjausten kanssa pysyi matalana, kuten viime vuonna, joten sen edellytetään pikaisesti parantavan etenkin sanktiotoimien yhdenmukaisuutta.

Länsi-Balkanin maat ovat hyvin alttiita kyberhyökkäyksille. EU on lisännyt tukeaan kyberturvallisuuden osalta, osaltaan syynä tähän olivat kyberhyökkäykset Länsi-Balkanilla. Komissio järjesti korkean tason kyberturvallisuuskonferenssin kesäkuussa 2023 Brysselissä.

EU on ottanut Länsi-Balkanin maat mukaan elintarviketurvamekanismiin sekä EU:n yhteisiin kaasun, nesteytetyn maakaasun ja vedyn hankintaohjelmiin. Tavoitteena on avata EU:n sähkömarkkinat Länsi-Balkanin maille. EU:n talous- ja investointisuunnitelma Länsi-Balkanille ja Vihreä agenda ovat keskeisiä välineitä EU:n taloudellisen tuen kanavoimiseksi. Uuteen kasvusuunnitelmaan sisältyvää Länsi-Balkanin uudistus- ja kasvuvälinettä koskevaa asetusehdotusta (Proposal for a Regulation establishing the Reform and Growth Facility for the Western Balkans) käsitellään EU:n monivuotisen rahoituskehityksen välitarkastelun yhteydessä.